



ЖАРҚ ЕТІП ӨТКЕН ЖҰЛДЫЗ – ТӨЛЕГЕН АЙБЕРГЕНОВ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Абдурахманова Асем Ерғали қызы

Шығыс мемлекеттік педагогика университеті

Қазақ тілі және әдебиет бағыты 1-курс магистрі

Аннотация

Бұл мақалада қазақ лирикасына жаңа үн, ерекше серпін әкелген ақын Төлеген Айбергеновтің шығармашылық әлемі жан-жақты талданады. Ақын поэзиясының тақырыптық бағыттары, көркемдік-эстетикалық ерекшеліктері және қазақ әдебиеті тарихындағы рөлі қарастырылады. Айбергеновтің мол мұрасы қазақ поэзиясының жаңашылдығын, рухани тереңдігін және ұлттық дүниетанымдағы орнын айқындайтын маңызды дереккөз ретінде бағаланады.

Кілтті сөздер: поэзиясы, өзгеше, ұлттық лирика, әдебиеттану, мұрасы, сезім, поэзия, эмоциялық қуаты.

Abstract

This article comprehensively analyzes the creative world of the poet Tolegen Aibergenov, who brought a new tone and a special impetus to Kazakh lyrics. The thematic directions of the poet's poetry, artistic and aesthetic features, and his role in the history of Kazakh literature are considered. Aibergenov's rich legacy is valued as an important source that demonstrates the innovation, spiritual depth, and place of Kazakh poetry in the national worldview.

Keywords: poetry, uniqueness, national lyrics, literary studies, heritage, feelings, poetry, emotional power.



Кіріспе

Қазақ поэзиясының тарихында ерекше орны бар тұлғалар жеткілікті. Алайда солардың арасында тағдырымен де, шығармашылығымен де өзгеше көрінетін ақындар бар. Солардың бірі – Төлеген Айбергенов. Ол қазақ әдебиетіне найзағайдай жарқ етіп келіп, жарқын із қалдырған ақындар қатарында. Оның поэзиясы – еркіндікке, сезімге, сыршылдыққа толы, әрі терең философиялық ойға құрылған көркем дүниелер.

Ақынның бар болғаны отыз жылға жетпейтін ғұмыр кешкені белгілі. Бірақ сол қысқа өмірдің ішінде ол қазақ поэзиясының даму жолын жаңа белеске көтеріп, ұлттық лириканың өрісін кеңейтті. Айбергенов поэзиясының шынайылығы, тілінің тазалығы, образдарының ерек қасиеті – оның шығармашылығын әдебиеттің алтын қорына қосты.

Ақынның өлеңдері тек белгілі бір кезеңді емес, жалпы адамзаттық құндылықтарды жырлайды. Оның әрбір шумағында өмірге деген құштарлық, болашаққа деген сенім, адамның рухани болмысына терең үңілу ерекшелігі бар. Сондықтан да ақын поэзиясын зерттеу – тек әдебиеттанудың ғана емес, тұтас руханияттың міндеті.

Өмір жолы мен ақындық қалыптасуы

Төлеген Айбергенов 1937 жылы Қарақалпақстанның Қоңырат өңірінде дүниеге келді. Кішкентай күнінен табиғатқа жақын, поэзияға бейім бала болып өсті. Оның балалық шағы даланың шексіз кеңістігімен, асқар таулармен, мөлдір көлдермен біте қайнасып жатты. Осы табиғи сұлулық ақынның болашақ поэзиясының нәрлі бастауы болды.

Мектеп қабырғасынан бастап-ақ Төлеген өлең жазуға қызығушылық танытып, әдебиетке біржола бет бұрды. Кейінірек жоғары білім алып,



шығармашылық ортаға араласып, өзінің ақындық болмысын қалыптастырды. Оның алғашқы өлеңдері-ақ әдеби ортада ерекше ықылас тудырды.

Айбергеновтің ажалмен жарыса жүріп жасаған шығармашылық еңбегі көпшіліктің жүрегіне жол тапты. Ол поэзияға бірден үлкен дайындықпен келді. Тіл байлығы, образ жасау шеберлігі, ой еркіндігі – оның табиғи дарынымен келген қасиеттер.

Ақынның өмірден ерте кетуі – қазақ әдебиеті үшін орны толмас қаза болса да, оның қалдырған мұрасы ғасырлар бойы жасай беретін құндылыққа айналды.

Ақын поэзиясының тақырыптық-идеялық бағыттары

1. Туған жерге деген махаббат

Айбергенов поэзиясында туған жер тақырыбы ерекше орын алады. Ақын үшін туған топырақ – өмірдің бастауы, рухтың тірегі. Оның өлеңдерінде туған өлке табиғаты асқан шынайылықпен суреттеледі. Ақын туған жердің әр тасы мен баурайына дейін қастерлейді.

2. Махаббат лирикасы

Ақынның махаббат лирикасы – мөлдір сезімге, адалдыққа толы. Ол махаббатты тек екі жастың арасындағы сезім ретінде емес, адам өмірінің мағыналық мәнін толтыратын рухани биіктік ретінде қабылдап жырлады.

Айбергенов махаббаттың әр қырын, әр сәтін ерекше нәзік интонациямен береді.

3. Достық пен адамгершілік



Ақын достықты үлкен құндылық ретінде қарастырды. Оның өлеңдерінде шынайылық, адалдық, сыйластық, бір-біріне деген сенім секілді қасиеттер терең бейнеленеді.

Төлеген поэзиясында адамның рухани тазалығы, адамдық болмысы, ізгілігі ерекше маңызға ие.

4. Болашаққа сенім және оптимизм

Айбергенов – өмірге құштар ақын. Ол адамзатқа, ұлтқа, жастарға сенді. Оның шығармаларында келешектен үміттену, жаңалыққа ұмтылу, алға қадам басу идеялары басым.

5. Табиғат лирикасы

Табиғат көріністерін беру арқылы ақын адам жанын ашып көрсетеді. Айбергенов табиғатты тек сыртқы сұлулық деп емес, ішкі әлемнің айнасы ретінде қабылдаған. Оның табиғатқа арналған өлеңдері бейнелі, әуенді, содан да оқырманды бірден баурап алады.

Поэзиясының көркемдік-эстетикалық ерекшеліктері

Айбергенов шығармашылығының басты ерекшеліктерінің бірі – оның көркемдік қуаты. Ақынның тілі оралымды, әр сөзі салмақты, әр ойы терең.

- Образдар: Жаңа, ерекше, эмоционалды бейнелер қолданылған.
- Тіл: Нәзік, сезімге толы, табиғи.
- Метафора мен символика: Терең философиялық мәнді бейнелер.
- Ырғақ және әуен: Өлеңдерінде музыкалық ритм мен әуезділік бар.
- Төлеген Айбергенов қазақ лирикасына жаңа тыныс әкелді.
- Ақынның өлеңдері кейінгі буын ақындарға үлгі болды.



- Қазіргі әдебиетте Айбергенов дәстүрін жалғастыратын жастар бар.
- Өлеңдері ұлттық руханияттың маңызды бөлшегі ретінде зерттеледі.

1. Жаңашыл образдар

Төлеген образ жасау шеберлігімен ерекше танылды. Оның өлеңдерінде бейтаныс, тосын, бұрын-сонды қолданылмаған бейнелер кездеседі.

2. Ырғақ, әуен және интонация

Ақын өлеңдері ән секілді, әуезді, ырғақты. Әсіресе, эмоциялық қуаты мықты шумақтарында әрбір буын сазға айналып кетеді.

3. Метафора мен символдар әлемі

Ақын поэзиясында метафоралар өте терең мағынамен келеді. Әдемі символдар арқылы ол адам жанындағы жасырын сезімдерді ашады.

4. Шынайылық пен табиғилық

Төлегеннің бір де бір өлеңі жасандылықтан ада. Оның әр шумағында ақынның жүрек лүпілі естіледі.

Ақын мұрасының әдебиеттегі орны

Төлеген Айбергенов – қазақ поэзиясының алтын қорынан орын алған ақын. Оның өлеңдері бірнеше буын ақын-жазушыларға ықпал етті.

Қазіргі қазақ поэзиясында Айбергенов дәстүрін жалғастырып келе жатқан көптеген ақындар бар. Оның стилі, образдары, лирикалық өрнегі – әдебиеттану ғылымының да тұрақты зерттеу нысаны.

Айбергенов қазақ өлеңіне жаңашылдық әкеліп қана қоймай, ұлттық поэзияның мүмкіндігін кеңейтті. Оның әр өлеңі – ұлт руханиятының баға жетпес қазынасы.



- Жинақтар мен таңдамалар: Ақынның өлеңдері бірнеше жинақтарда жарық көрген.

- Ұлттық поэзияға қосқан үлесі: Айбергенов поэзиясы көркемдік жаңалық, образдық тереңдік, сезімнің шынайылығы арқылы ерекшеленеді.

Қорытынды

Төлеген Айбергенов – әдебиет аспанында жарқ етіп өткен, бірақ мәңгі өшпейтін жұлдыз. Оның шығармашылығы – поэзияның нағыз мерейі, қазақ сөз өнерінің абыройын асырған биік құбылыс.

Ақынның жырлары қанша жыл өтсе де маңызын жоғалтпайды, себебі ол адамға, рухқа, сезімге қызмет етеді. Айбергеновтің өмірі қысқа болғанмен, оның поэзиясы – мәңгілік.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айбергенов Т. Таңдамалы шығармалар. – Алматы: Жазушы, 1978.
2. Қазақ әдебиеті тарихы. – Алматы: Білім, 2005.
3. Қирабаев С. Қазақ әдебиеті. – Алматы: Қазақ университеті, 1999.
4. Нұрғалиев Р. Әдебиет әлемі. – Алматы: Санат, 2004.
5. Қазақ поэзиясының антологиясы. – Астана, 2010.